

Лариса Богиня

Полтавський державний медичний університет

Наталія Кушпіль

Полтавський державний медичний університет

Оксана Овчаренко

Полтавський державний медичний університет

УРАХУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Іноземні студенти, які приїждять для здобуття вищої освіти в Україну, потрапляють у так звану ситуацію «культурного шоку». На думку більшості вчених і методистів [1, 2, 3] подоланню цієї ситуації сприяє цілеспрямована робота викладачів української мови як іноземної (УМІ) зі створення та використання спеціально відібраних адаптованих навчальних матеріалів, що містять лінгвокраїнознавчу та лінгвокультурознавчу інформацію.

У навчально-науковому центрі з підготовки іноземних громадян ПДМУ розроблено систему подання країнознавчої та культурознавчої інформації, яка успішно застосовується у викладанні УМІ й предметів природничого циклу. Вже в процесі вивчення вступного фонетико-граматичного курсу [4] студенти знайомляться з реаліями та вивчають лексику, пов'язану з географічними поняттями (Україна, Київ, Полтава, Карпати тощо), з культурою українського народу (етикетні форми, назви продуктів, страв, свята тощо).

Не менш важливим видається вживання та трактування елементів невербальної комунікації (жестів, міміки) [5], які сприяють подоланню психологічних труднощів у новому соціальному й мовному середовищі. Спілкування між викладачем і студентами групи на початковому етапі навчання починається завжди з погляду та посмішки, які є засобом встановлення контакту, засобом отримання «зворотного зв'язку» – інформації про те, що особа увійшла в комунікацію, слухає й розуміє.

Деякі жести, які є міжнародними, допомагають студентам швидше адаптуватися до навчального процесу. До таких жестів можна віднести жест вказівного пальця, прикладеного до губ, як вимога тиші під час відповіді одного зі студентів з метою концентрації уваги інших та уникнення підказок. Похитування головою у вертикальному положенні розцінюється як жест схвалення, підтримки, а похитування головою у горизонтальному положенні, навпаки, – як жест незгоди. Кругові рухи долонею можна використовувати як пропозицію повторення слів, відповіді на запитання. Для слухачів такі жести є зрозумілими і не викликають напруження чи негативних емоцій.

Але до невербальних засобів комунікації викладачеві слід бути особливо уважним, бо один і той самий жест у культурі різних народів може трактуватися по-різному, іноді зовсім протилежно. Загальновідомо, що кивання головою вперед в українській мовній культурі означає підтвердження, у той час як у болгарській мові цей жест означає заперечення. У нашій культурі (як і в культурі більшості європейських країн) плескання в долоні – це жест схвалення, радості, заохочення, а у багатьох східних народів – вираження скорботи за померлим. Відмінними є також жести для вираження прохання: українці, зазвичай, складуть долоні перед грудьми («будь ласка», «благаю»), а представники ісламської культури потиратимуть обома руками підборіддя.

Оскільки на доуніверситетському етапі навчаються представники різних культур, одним із завдань викладача є зведення до мінімуму непорозуміння у спілкуванні. Урахування приналежності слухачів до представників «контактних» чи «неконтактних» соціальних культур допомагає попередити виникнення конфліктних ситуацій. На думку етнографів до «контактних» культур умовно можна зарахувати переважно представників південних народів – латиноамериканців, іспанців, арабів. До «неконтактних» – культури народів півночі Європи та Азії. Слов'янські культури, й українська зокрема, належать до «середньо контактних».

На думку психологів, неконтактному співрозмовнику контактний здається нав'язливим, безцеремонним, іноді навіть нахабним. Цей факт слід

враховувати викладачеві (особливо на початковому етапі навчання) з одного боку, для підтримки й коригування свого емоційного стану, а з іншого боку, для встановлення взаєморозуміння між студентами групи.

Значної уваги, на нашу думку, вимагає засвоєння студентами форм звертання, які відрізняються від відповідних форм у мові тих країн, звідки приїхали слухачі.

Найчастіше іноземні студенти, що приїждять на навчання з країн Африки та Близького Сходу, для яких рідною є арабська мова, використовують прийняту в їхній культурі форму звертання «викладач» або «викладач + ім'я». А студенти франкофони використовують форму «мадам + ім'я» для звернення до викладача-жінки. Уживання донедавна однозначно можливих в українській мовній культурі форм звертання до викладача на ім'я по батькові здається їм недостатньо поважним. Сучасна форма звертання до викладача-жінки «пані + ім'я» толерує зі звичним для англо- і франкофонів.

Пояснення правил уживання різних форм звертання до посадової особи, викладача, незнайомої людини, властивих саме українській традиції, вимагає від викладача терпіння, щоденного повторення у перші тижні навчання та обов'язкового заохочення студентів, які правильно вживають мовні етикетні форми.

Урахування викладачем культурологічних відмінностей, створення позитивної емоційної атмосфери на занятті за допомогою вербальних і невербальних мовних засобів, використання спеціально відібраних текстів, що містять культурознавчу інформацію, сприяють активній роботі студентів і підвищенню їхньої мотивації до навчання, що, у свою чергу, полегшує процес адаптації та освоєння ними нового соціокультурного середовища, нової мови, нової системи освіти, пристосування до нових кліматичних та побутових умов.

Джерела та література

1. Харлеєва І. Про підхід до викладання мови і культури. *Вісник академії освіти*. 2020. № 1. С. 22-23.

2. Мишко С.А. Лінгвокраїнознавчий аспект у вивченні іноземної мови як чинник розвиваючого навчання. К.: Вища школа, 2002. 153 с.
3. Богиня Л.В. Етнопсихологічний підхід у практиці навчання іноземних студентів. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки*: матеріали навч.-наук. конференції з міжнар. участю, 22 бер. 2022 р. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2022. С.34-36.
4. Богиня Л. В., Горбенко Є.В., Савицька Т.В. Українська мова як іноземна. Початковий фонетико-граматичний курс. Довідкові матеріали й тренувальні вправи : навч. посіб. для іноземних студентів. Полтава, 2021. 120 с.
5. Вечерок О. М., Трусова Л.В., Скальська С.А. Невербальна комунікація в контексті міжкультурного спілкування. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти*: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, 25 бер. 2021 р. Полтава: УМСА, 2021. С. 49–50.